

Informace k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech záškoláctví

Ministerstvo práce a sociálních věcí zaznamenalo ze strany obecních úřadů obcí s rozšířenou působností nejasnosti v postupu orgánu sociálně-právní ochrany dětí v případech záškoláctví, týkající se především rozdělení kompetencí a jednoznačného vymezení úloh školy a obecního úřadu obce s rozšířenou působností při řešení této problematiky. V reakci na učiněná zjištění přistoupilo Ministerstvo práce a sociálních věcí za účelem sjednocení postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v uvedené otázce k vydání této informace. Věříme, že přispěje k vyjasnění úloh jednotlivých osob a subjektů, které se na řešení záškoláctví podílejí, a napomůže zkvalitnění spolupráce orgánů sociálně-právní ochrany dětí se školami.

Obsah:

I. Práva a povinnosti žáků a jejich zákonných zástupců	2
II. Záškoláctví a pozdní příchod	4
III. Preventivní opatření.....	6
Prevence ze strany školy.....	6
Podpůrné služby a činnosti stojící mimo školu	8
<i>Sociální služby</i>	8
<i>Komunitní služby</i>	10
<i>Činnosti v rámci sociálně-právní ochrany dětí</i>	10
Obecní policie.....	10
Probační a mediační služba	11
IV. Postup školy v případech záškoláctví	12
V. Úloha OSPOD v kontextu záškoláctví.....	14
Opatření sociálně-právní ochrany v případech záškoláctví	15
Sociální kurátor pro děti a mládež	18
VI. Postih rodičů, zákonných zástupců dítěte a dalších osob	18
Správní trestání	18
Vyloučení z hmotné nouze	20
Soudní trestání	21

I. Práva a povinnosti žáků a jejich zákonných zástupců

Listina základních práv a svobod v čl. 33 odst. 1 stanoví, že každý má právo na vzdělání, přičemž školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „školský zákon“), v ustanovení § 36 odst. 1 uvádí, že školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku. Povinnou školní docházku plní žák v základní škole (nedošlo-li k povolení individuálního vzdělávání ve smyslu § 40 a § 41 školského zákona).

Ustanovení § 22 školského zákona stanoví povinnosti žáků a zákonných zástupců následujícím způsobem.

Žáci jsou povinni:

- **řádně docházet** do školy nebo školského zařízení a řádně se vzdělávat,
- **dodržovat školní řád**, jakož i další předpisy, s nimiž byli seznámeni,
- **plnit pokyny** pedagogických pracovníků.

Zákonní zástupci nezletilých žáků jsou povinni:

- **zajistit, aby dítě docházelo** řádně do školy nebo školského zařízení,
- **osobně se zúčastnit** projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání dítěte na vyzvání ředitele školy nebo školského zařízení,
- **dokládat důvody nepřítomnosti** dítěte ve vyučování v souladu se školním řádem,
- **informovat školu** nebo školské zařízení o skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání, jakož i o jejich změnách.

Zletilí žáci jsou podle odstavce 2 shora uvedeného ustanovení povinni dokládat důvody své nepřítomnosti ve vyučování sami, a to v souladu se školním řádem. Rovněž nesou informační a oznamovací povinnost. Jelikož je toto společné metodické doporučení vztaženo k sociálně-právní ochraně dětí, která je poskytována dětem do nabytí zletilosti, nebude se zabývat problematikou zletilých žáků.

Školský zákon v § 30 uvádí, že podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí a jejich zákonných zástupců, jakož i podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky, stanoví školní řád vydaný ředitelem školy (resp. vnitřní řád vydaný ředitelem školského zařízení). Toto ustanovení dává řediteli školy do rukou nástroj, pomocí něhož nastavuje režim školní docházky, podmínky pro uvolňování žáka z vyučování a omlouvání neúčasti žáka (§ 50 školského

zákona). Problematika školní docházky žáka a omlouvání nepřítomnosti na vyučování, včetně jejich nedostatků, je tedy záležitostí školy (resp. školského zařízení).

II. Záškoláctví a pozdní příchod

Již na úvod je třeba vymezit pojmy „záškoláctví“ a „pozdní příchod“ a důsledně je rozlišovat, neboť se jedná o zcela odlišné formy nepřítomnosti na vyučování, které jsou dány zpravidla zcela odlišnými důvody.

Záškoláctvím se rozumí taková neomluvená nepřítomnost žáka, a to i opakovaná, která je na základě analýzy jejích příčin způsobena zpravidla úmyslně¹ žákem nebo osobami odpovědnými za jeho výchovu, která trvá obvykle po celý vyučovací den (případně po určitou část vyučování, např. absence v odpoledních hodinách nebo jen v některých předmětech). Cílem záškoláka je vyhnout se přítomnosti ve vyučování jako takovém nebo v některých vyučovacích hodinách.

Záškoláctví nabývá řady podob a je možné v něm dále rozlišovat:

- **Záškoláctví pravé** – žák se ve škole neukáže, ačkoli rodiče si myslí, že do školy šel.
- **Záškoláctví skryté** – žák se ve škole neukáže, a to s vědomím rodičů. Tento jev může mít vícero příčin, od odmítavého postoje rodičů ke vzdělání či ke škole přes neschopnost rodiče prosadit vůči dítěti svou vůli nebo potřebu výpomoci dítěte v domácnosti až po případy, kdy děti úspěšně předstírají zdravotní komplikace. Vzhledem k tomu, že „skrytému záškolákoví“ rodiče omluvenky piší, vyžaduje odhalování tohoto nežádoucího jevu zvýšenou pozornost ze strany pedagogického personálu, který se neomezí pouze na přijetí omluvenky a dál věc neřeší (ačkoli žákovi bývá pravidelně nevolno např. v termínech písemných prací z matematiky).
- **Záškoláctví interní** – žák do školy dorazí a během vyučování na určitý časový úsek (např. na hodinu tělesné výchovy) odejde. Tento jev bývá rovněž označován jako „útěky ze školy“.

Dále je možné záškoláctví vymezit podle toho, jak dítě k rozhodnutí neúčastnit se vyučování dospělo, na:

- **Záškoláctví impulzivní** – dítě se rozhodne náhle, impulzivně. Neúčast na vyučování je bezprostřední reakcí dítěte na okamžitý podnět.
- **Záškoláctví plánované** – zde se jedná o promyšlené, dopředu

¹ Definice úmyslu je uvedena v § 15 odst. 1 a 2 trestního zákona a v § 4 odst. 1 – 3 přestupkového zákona.

naplánované jednání, jehož prostřednictvím se dítě účelově vyhýbá situacím spojeným se školou (zkoušení, určitý předmět, kontakt s určitou osobou – neoblíbený učitel, jiná školní osoba, jiný žák)

Záškoláctví tedy může nabývat rozličných podob a stejně tak různé jsou jeho důvody. Variabilita příčin záškoláctví se odvíjí od množství funkcí, které škola plní. Kromě funkce vzdělávací a výchovné je škola rovněž významným místem socializace, v němž se dítě dostává do společnosti svých vrstevníků a získává svou roli v rámci kolektivu, v němž se formují jak sociální, tak osobní vazby. Při zkoumání příčin záškoláctví je proto třeba vzít v úvahu veškeré vlivy, které na žáka v rámci školní docházky působí, a náležitě se jimi zabývat.

Pozdním příchodem se naopak rozumí taková neomluvená nepřítomnost žáka, a to i opakovaná, která je na základě analýzy jejích příčin způsobena zpravidla nedbalostí² žáka nebo osob odpovědných za výchovu, která trvá zpravidla pouze po část vyučování (nebo i jen po část vyučovací hodiny), a to obvykle na jeho počátku. Nepřítomnost ve vyučování v tomto případě není cílem žáka ani osob odpovědných za jeho výchovu.

Jak plyne z výše uvedeného, pozdní příchody nastávají v situacích, kdy žák má zájem do školy docházet, ale z nějakého důvodu se mu nedaří být přítomen po celou dobu vyučování. Příčinou pozdních příchodů tak může být špatná dopravní dostupnost školy (např. dopravní spoj jede jednou za hodinu, ke škole přijíždí patnáct minut po začátku vyučování) či výluka dopravního spoje, problémy s vypravením se z domu, případně komplikace pramenící ze sociálního znevýhodnění (srov. § 16 odst. 4 písm. a) školského zákona) nebo nepříznivé sociální situace (srov. § 3 písm. b) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

Docházka jednotlivých žáků je školou sledována a evidována prostřednictvím učitelů. Třídní učitel je v každodenním kontaktu s žáky, v rámci něhož pozoruje jejich studijní pokroky, chování, nálady a reakce, jakož i změny, k nimž může z různých příčin docházet. V případě, že třídní učitel zpozoruje u některého ze žáků potenciální problém, je na místě, aby inicioval kroky k preventivním opatřením. Třídní učitelé by se rovněž měli zabývat důvody absence žáka, tedy učinit rozbor, proč přestal chodit do školy, proč selhává, případně proč se zhoršil jeho prospěch. Časté absence mohou souviset s jevy jako např. šikana, užívání drog, ale mohou být i důsledkem zhoršené situace v rodině.

² Definice nedbalosti je uvedena v § 16 odst. 1 a 2 trestního zákona a v § 4 odst. 1 přestupkového zákona.

III. Preventivní opatření

Jakýmkoli problémům, včetně problémů výchovných, mezi které záškoláctví spadá, je nutno předcházet a bránit jejich vzniku. V případě, že se problém objeví, je třeba jej začít řešit již v zárodku, jakmile se objeví první příznaky. Včasné odhalení záškoláctví je úkolem školy, zejména potom třídního učitele dotyčného žáka. Na poli prevence dále působí i jiné subjekty, s nimiž škola spolupracuje, o výchovném problému je informuje nebo jejich pomoc dítěti či jeho rodině doporučí, případně zprostředkuje.

Prevence ze strany školy

Záškoláctví spadá mezi sociálně patologické jevy dětí a mládeže, kterým je škola ze zákona povinna předcházet (§ 29 odst. 1 školského zákona). Prevenci je třeba věnovat náležitou pozornost a zajišťovat ji komplexně, využívaje všech možností, které má škola k dispozici. Za koordinaci prevence odpovídá vedení školy, které spolupracuje s třídními učiteli, ostatními učiteli, školními metodiky prevence a výchovnými poradci, jakož i se školními psychology, speciálními pedagogy a v ideálním případě i se školskými poradenskými zařízeními, jakými jsou pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra.

Sociálně patologickým jevům, jakož i jinému nežádoucímu chování žáků ve školách, je nutno předcházet již v obecné rovině. Je třeba zajistit žákům přátelské a stimulující prostředí pro výchovu a vzdělávání, které škola poskytuje, jakož i pevně stanovit pravidla, jejichž dodržování bude po žácích vyžadováno.

- **Stanovení plánu a koordinace poskytování poradenských služeb ve škole** ve smyslu vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška“). Ustanovení § 7 této vyhlášky přímo stanoví, že ředitel školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole, zaměřených na
 - a) prevenci školní neúspěšnosti,
 - b) primární prevenci sociálně patologických jevů,
 - c) kariérové poradenství integrující vzdělávací, informační a poradenskou podporu vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšímu profesnímu uplatnění,
 - d) odbornou podporu při integraci a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků z jiného kulturního prostředí a žáků se sociálním znevýhodněním,
 - e) péči o vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků,
 - f) průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s výchovnými či výukovými obtížemi a vytváření předpokladů pro jejich snižování, a
 - g) metodickou podporu učitelům při aplikaci psychologických a speciálně

pedagogických poznatků a dovedností do vzdělávací činnosti školy.

- **Zmapování a navázání spolupráce se školskými poradenskými zařízeními a zařízeními preventivně výchovné péče v regionu**, jakož i sociálních a rodinných center, neziskových organizací a dobrovolnických programů, koordinace poskytování poradenských služeb mezi zařízeními a školou.
- **Zmapování a navázání spolupráce s poskytovateli sociálních služeb v regionu**. Množství problémů žáků a jejich rodičů může mít základ v sociálním znevýhodnění nebo nepříznivé sociální situaci. Objeví-li se takový problém, je třeba, aby škola byla schopna poskytnout rodičům či žákům samotným informaci, na koho se mohou obrátit pro pomoc.
- **Informování žáků** – probíhá na začátku každého školního roku třídním učitelem. Žáky je třeba přiměřeně jejich věku a vyspělosti seznámit s ustanoveními školního řádu, která jsou pro ně relevantní, a rovněž jim poskytnout informace o poradenských službách poskytovaných školou a poradenskými zařízeními. Tyto informace je třeba v písemné formě nechat žákům k dispozici na přístupném místě, např. na nástěnce ve třídě. Rovněž je vhodné na začátku každého roku osobně seznámit žáky s výchovným poradcem, školním metodikem prevence, případně i se školním psychologem či speciálním pedagogem a iniciovat jejich krátkou promluvu k žákům.
- **Informování rodičů** – Na začátku školního roku je vhodné uspořádat setkání třídního učitele s rodiči, kde budou rodiče informováni o organizaci, průběhu a náplni školního roku. V rámci tohoto setkání je též třeba zdůraznit práva a povinnosti rodičů související se školní docházkou dítěte a připomenout důležitost řádné školní docházky pro dítě (nejen ve smyslu účasti na vyučování, ale i chování, plnění povinností, pozornosti v hodinách atd.). Rovněž je nutno poskytnout rodičům informace o poradenských službách poskytovaných školou a poradenskými zařízeními. Takové informační setkání je zároveň výborným prostředkem k přiblížení třídního učitele rodičům a k otevření komunikace mezi školou a rodiči, k získání jejich spolupráce.
- **Kontakt učitele s žáky** – přátelský přístup, pochopení pro dítě, motivace, komunikace o problémech a společné hledání řešení, schopnost a ochota nabídnout pomocnou ruku (neokřikovat, nesekýrovat, neignorovat dítě). Dítě by mělo kontakt s pedagogem vyhledávat a nebát se s ním mluvit.

- **Práce s kolektivem** – jak bylo zdůrazněno výše, škola je prostředím socializace, v němž se dítě pohybuje ve skupině svých vrstevníků, kde pozoruje a vnímá mezilidské vztahy, vazby, a role. Práce s kolektivem dětí je velmi důležitým nástrojem prevence, jehož prostřednictvím lze dětem vštípit žádoucí hodnoty (zejména nediskriminace, solidarity apod.). Učitel by měl vždy jít příkladem.
- **Semináře, aktivity, přednášky zaměřené na prevenci** – slouží zejména k cílené prevenci nežádoucích jevů. Pořádání akcí zaměřených na předcházení konkrétním problémům (drogy, kouření, šikana, lenost, nezdravý životní styl atd.), v ideálním případě se zapojením žáků a demonstrací na modelových situacích, umožňuje dětem seznámit se s riziky a důsledky nežádoucího jevu, který díky tomu nabere konkrétní podobu.
- **Spolupráce a komunikace školských osob** – pro vytváření příznivého prostředí, předcházení sociálně-patologickým jevům a zajištění řádného fungování školy je třeba bezproblémové spolupráce a komunikace všech osob, které na škole působí. Ačkoli je tato obecná fráze často užívána, v jejím praktickém naplnění se objevují nedostatky. Vzhledem k odchylné specializaci školských osob je třeba, aby třídní učitel mohl kdykoli kontaktovat např. školního metodika prevence a konzultovat s ním podezření na zárodky problému, projednat přístup k žákovi se specifickými potřebami apod., a to na neformální, kolegiální bázi.

Podpůrné služby a činnosti stojící mimo školu

Podpůrné služby a činnosti, s jejichž činností musí být škola seznámena, aby mohla žákovi a jeho rodině jejich využití doporučit, zprostředkovat, či jich sama využít, můžeme rozdělit do tří základních kategorií:

1) Sociální služby

Jedná se o služby zaměřené na pomoc a podporu jednotlivým členům rodiny a/nebo rodině jako celku nacházejícím se v nepříznivé sociální situaci za účelem prevence sociálního vyloučení. Základními druhy sociálních služeb jsou podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů:

a) sociální poradenství, které zahrnuje:

- základní sociální poradenství – toto poradenství je poskytováno v rozsahu podání informace přispívající k řešení sociálně nepříznivé situace zájemcům o sociální službu a uživatelům sociálních služeb; takové poradenství je ze zákona obligatorní činností, kterou musí zajišťovat všechny druhy sociálních služeb;
- odborné sociální poradenství – spočívá v poskytování vysoce erudovaného poradenství různým cílovým skupinám uživatelů této služby, ocitajících se v sociálně nežádoucí situaci nejen z titulu věku a zdravotního stavu, ale také z důvodů různých těžkých životních situací vyplývajících z životního cyklu nebo z konfliktního jednání jiných osob. Služba může být realizována v poradenských zařízeních (typicky občanské poradny, manželské a rodinné poradny, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí aj.), jakož i terénní formou v běžném (i domácím) prostředí klientů služby.

Sociální poradenství je součástí sociální práce s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností nebo které jsou ohroženy sociálním vyloučením; tato činnost je zajišťována též sociálními pracovníky obcí. Obecní úřady obcí s rozšířenou působností a krajské úřady koordinují sociální služby v rámci svého správního obvodu, přičemž dbají na zajištění jejich účelnosti a dostupnosti pro uživatele. Současně zajišťují i sociální práci ve smyslu zákona o sociálních službách.

- b) služby sociální péče – pomáhají zajistit soběstačnost osobám, u nichž je tato schopnost snížena z důvodu věku nebo dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Cílem služeb je zajistit uživatelům zapojení do běžného života, zajistit důstojné prostředí pro jimi zvolený způsob života v co nejméně omezujícím prostředí. Jedná se např. o služby osobní asistence, pečovatelské služby, odlehčovací služby, center denních služeb, denních a týdenních stacionářů, chráněného bydlení apod.)
- c) služby sociální prevence - zabraňují sociálnímu vyloučení osob, které jsou jím z různých důvodů ohroženy. Cílem služeb je napomoci uživatelům služeb překonat nepříznivou sociální situaci a začlenit se do společnosti, jakož i chránit společnost před vznikem a šířením společensky nežádoucích jevů. Jedná se např. o služby rané péče, telefonické krizové pomoci, azylových domů, domů na půl cesty, dále o sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terénní programy, kontaktní a intervenční centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, terapeutické komunity apod.)

2) Komunitní služby

V tomto případě se jedná o služby mající čistě preventivní a podpůrný charakter. Jejich účelem je podpora rodin v péči o děti a při harmonizaci práce a rodiny. Do této skupiny patří např.:

- hlídání dětí do tří let věku a nad tři roky věku nerodičovskou osobou
- pomoc s vedením domácnosti (údržba domácnosti, rodinné zásobování)
- volnočasové a vzdělávací aktivity pro děti

Služby jsou poskytovány zejména v režimu zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.

Dále je možné do spektra komunitních služeb zahrnout např.:

- psychologická a psychiatrická pomoc a poradenství,
- podpora rodičovských kompetencí
- mateřská centra
- volnočasové aktivity pro děti nebo pro rodiny s dětmi (centra pro rodinu, družiny)
- podpora v oblasti slučování profesního a rodinného života (zejména přednášková činnost a poradenství)
- a další aktivity realizované v komunitě

3) Činnosti v rámci sociálně-právní ochrany dětí:

- preventivní a poradenská činnost v rámci sociálně-právní ochrany dětí
- činnosti v oblasti náhradní rodinné péče (zprostředkování, realizace)
- péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost (děti ohrožené ve smyslu § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů /dále jen „ZSPOD“/)
- činnost zařízení sociálně-právní ochrany dětí

Úloha sociálně-právní ochrany dětí a její postavení v systému řešení záškoláctví je podrobně rozebrána v kapitole V.

Obecní policie

V kontextu prevence je rovněž vhodné zmínit činnost příslušníků obecní policie, v rámci níž odhalují případy záškoláctví. V případě, že strážník při kontrolní činnosti odhalí dítě nacházející se mimo školu v době školního vyučování, zjistí totožnost dítěte dle ustanovení § 12 a § 13 zákona č. 553/1991 Sb., o obecní

policii, kontaktuje zákonného zástupce dítěte a o skutku sepiše úřední záznam, který předá jak zákonnému zástupci, tak řediteli školy. V případě, že se jedná o podezření z trestného činu, předá strážník tuto skutečnost Policii ČR.

Probační a mediální služba

Dopustil-li se žák jako mladistvý nebo jako dítě mladší patnácti let provinění nebo činu jinak trestného, může nad ním soud v rámci opatření ukládaných dle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, uložit dohled probačního úředníka³. Toto opatření spočívá v pravidelném sledování chování mladistvého nebo dítěte v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, v kontrole dodržování uloženého probačního programu, výchovných povinností a omezení, jakož i v jeho pozitivním vedení probačním úředníkem k řádnému životu v souladu se zákonem.

Bylo-li takové opatření uloženo, bude školu kontaktovat probační úředník, který je soudem pověřen dohled realizovat. V rámci dohledu probační úředník koná pravidelné návštěvy ve výchovném prostředí žáka a shromažďuje informace o jeho prospěchu a chování ve škole. Probační úředník podle povahy případu a míry zjištěných rizik nastavuje intenzitu spolupráce s osobami, které se podílejí na výchově dítěte, což nezbytně zahrnuje i spolupráci se zaměstnanci školy, nejčastěji třídním učitelem, který zpravidla dítě zná nejlépe. Probační úředník pravidelně informuje soud pro mládež a často i pracovníky OSPOD v rámci mezioborové spolupráce o aktuální situaci a chování dítěte a je v bezprostředním kontaktu s dítětem a jeho rodinou.

Pokud byl nad dítětem stanoven dohled probačního úředníka, je žádoucí v případě výskytu záškoláctví, ale i jakéhokoli jiného problému dítěte ve škole, co nejdříve probačního úředníka vyrozumět, aby mohl ve spolupráci s rodinou, školou i ostatními subjekty zapojenými do výchovného působení na dítě situaci vyhodnotit a pomoci hledat řešení. Taková informace rovněž povede ke zvýšení dohledu nad tím, kde, jak a s kým dítě tráví čas, který by mělo věnovat docházce do školy. Spolupráce školy s probačním úředníkem je tak oboustranně prospěšná, neboť dává příležitost ke vzájemnému sdílení informací o celkové situaci dítěte i možnost intenzivnějšího působení na dítě mimo školu.

³ § 15 a násl. a § 93 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

IV. Postup školy v případech záškoláctví

Podmínky pro uvolňování žáka z vyučování a omlouvání neúčasti žáka ve vyučování stanoví školní řád. Tento, mimo jiné, upravuje práva a povinnosti žáků a jejich zákonných zástupců ve škole, informuje o provozu a vnitřním režimu školy, upravuje podmínky ochrany žáků před sociálně patologickými jevy, obsahuje pravidla pro hodnocení výsledků jejich vzdělání. Školní řád zveřejní ředitel na přístupném místě ve škole a seznámí s ním zaměstnance i žáky. Informuje o jeho vydání a obsahu zákonného zástupce nezletilých žáků. Školní docházku (omluvenou a neomluvenou nepřítomnost) žáků své třídy eviduje třídní učitel. Souhrnnou evidenci prokazatelně vede škola.

Jak bylo uvedeno v úvodu, problematika školní docházky žáka a omlouvání nepřítomnosti na vyučování, včetně jejich nedostatků, je v první řadě záležitostí školy.

! Vyskytne-li se problém s docházkou, měla by škola být schopna jej vyřešit vlastními silami, pomocí kompetencí, které jí zákon svěřuje.

Pokud se přeci jen nepodaří problém vyřešit na půdě školy a bude nutno z důvodu vysoké závažnosti konkrétního případu předat věc jinému orgánu (obecní úřad, jiný orgán příslušný k projednání přestupku, Policie ČR, OSPOD), je nutno takovému orgánu rovněž poskytnout **zprávu**, v níž je problematiku chování popsáno, a **záznam o opatřeních školy k řešení výchovného problému nezletilého žáka**. Těmito dokumenty škola systematicky mapuje řešení vzniklé situace. Jednak prokáže, že využila všech prostředků k řešení problému, čímž napomůže nalezení vhodného řešení (nebudou opakovány kroky, které se ukázaly neúčinnými), a rovněž dá přejímajícímu orgánu najevo, že využila všech svých možností a nesnaží se pouze převést řešení problému na jiný subjekt.

V obou případech postačí jednoduché dokumenty, u záznamu o přijatých opatřeních je vhodné uvést datum přijetí opatření, jeho obsah a průběh, jakož i pozorovanou účinnost.

K řešení problémů s docházkou disponují školy celou řadou prostředků jak konstruktivního, tak sankčního charakteru. Učitelé evidují nepřítomnost žáků, vyžadují doložení důvodu nepřítomnosti žáka na vyučování, komunikují s rodiči v rámci pravidelných schůzek i mimo ně.

! Je úlohou školy zjišťovat možné příčiny záškoláctví a jednat s rodiči o postupu k nastolení žádoucího stavu.

O situaci je vhodné uvědomit **školního metodika prevence** či **výchovného poradce**, kteří ve věci poskytnou svá stanoviska spolu s návrhem dalšího

postupu. V ideálním případě se školní metodik prevence, případně výchovný poradce, osobního setkání s rodiči dítěte účastní; podle povahy případu může být též vhodná též účast dítěte.

Vedle konstruktivních opatření, jimiž lze žáka a jeho rodinu motivovat, stimulovat a podpořit v úsilí směřujícím k odstranění problematického jevu a nastolení žádoucího stavu, má škola k dispozici i opatření sankčního charakteru, jimiž lze postihnout zaviněné porušení povinnosti.

Ustanovení § 31 školského zákona dává škole k dispozici základní nástroje, jímž lze sankcionovat žáka za porušení jeho povinností, jimiž jsou kázeňská opatření, blíže upravená v § 17 odst. 3 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky. Kázeňské opatření může třídní učitel nebo ředitel školy uložit žákovi za porušení povinností plynoucích ze školního řádu, a to v souladu s pravidly pro ukládání napomenutí a důtek, která školní řád stanoví.

V. Úloha OSPOD v kontextu záškoláctví

Jak stanoví § 1 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (ZSPOD), sociálně právní ochranou dětí se rozumí zejména:

- ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
- zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Sociálně-právní ochrana se zaměřuje na děti ohrožené, uvedené demonstrativním výčtem v § 6 ZSPOD, tedy zejména i na děti,

- jejichž rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti,
- které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, atd.,

pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.

! Pouhá skutečnost, že rodiče neplní své povinnosti nebo že dítě zanedbává školní docházku, bez dalšího neznamená, že se jedná o ohrožené dítě, k jehož ochraně je třeba zásahu OSPOD!

V souladu se zásadou subsidiarity státního zásahu do soukromí rodiny musí být před podniknutím kroků sociálně-právní ochrany dáno **důvodné podezření, že tato skutečnost nepříznivě ovlivňuje vývoj dítěte nebo je či může být příčinou nepříznivého vývoje.**

! V kontextu záškoláctví je proto nutno vnímat sociálně-právní ochranu dítěte jakožto ultima ratio, jako nejzazší prostředek, k němuž lze přistoupit až tehdy, když komunikace a práce školy s dítětem a jeho rodinou, školou doporučená či zprostředkovaná pomoc ani nabízené služby nepřinesly zlepšení, a současně se jedná o problém takové intenzity, že nepříznivě ovlivňuje vývoj dítěte.

Podle ustanovení § 10 odst. 4 ZSPOD mají školy a školská zařízení povinnost oznámit orgánu sociálně-právní ochrany dětí skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 tohoto zákona, a to bez zbytečného odkladu poté, kdy se takové skutečnosti dozví. Pokud tedy existují skutečnosti, které nasvědčují